

Наталія Новосадова
(м. Житомир)

МІСЦЕ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В РАДЯНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНІЗАЦІЇ

Початок 1920-х років, що знаменував собою завершення воєнних дій та початок мирного будівництва, не призвів до позитивного врегулювання взаємовідносин між партійно-радянським керівництвом та гуманітарною інтелігенцією, яка в своїй більшості неоднозначно сприймала правлячу політику першої. Попри всі обіцянки більшовиків у перші роки їх правління все ще відчутно бракувало підтримки неросійських народів. Партія лишалася невеликою, переважно російською і міською організацією, яка невпевнено трималася над селянськими і неросійськими масами, що хиталися у своїх настроях і не знали, яку владу підтримати. Саме тому, у 1923 р. на XII з'їзді РКП(б) було покладено початок коренізації – політиці залучення представників корінного населення радянських республік до місцевого керівництва та надання їх національним мовам офіційного статусу. Український різновид цієї політики називався українізацією.

Оскільки переважна більшість партійного керівництва складалась із «московських» урядовців, які не приховували свою зверхність над «місцевими» – належало провести зміни в партійному керівництві. До так званої «старої» інтелігенції радянська влада аргіогі звернутись не могла, було прийнято рішення призначати на керівні посади у регіонах лояльних та дисциплінованих кандидатів на кшталт Л. Кагановича, або українців, які «щиро зичили успіху» українізації.

Не вся українська еліта з радістю сприйняла новину про нову політику. Одні з ентузіазмом включались у процес відродження української освіти та культури, інші ж – вважали українізацію тимчасовим тактичним засобом партії для залучення селянства на свій бік. Саме тому попри всі позитивні наслідки політика коренізації на території України втілювалась поряд із численними випадками репресій. Все відбувалось за простою схемою – явища, що не піддавались контролю держави і партії, ставали об'єктами репресивної політики.

Радянське керівництво не приховувало свого негативного ставлення до інтелігенції. Підтвердженням цьому є думка педагога, заступника наркома освіти республіки Я.П. Ряппо в огляді «Про стан української організації КП(б)У...», яка звучала так: «Уся без винятку інтелігенція вела боротьбу з робітничим класом та його ідеологією на культурному фронті». Тому «всілякі ліберальствующі вчені й інтелігенція повинні бути поставлені на такій відстані від робітників і селян, звідки вони могли б робити тільки те, що їм накаже влада» [4, с. 59]. Отже, «проблема» розв'язувалася просто: до тих, хто відповідав вимогам радянської влади, вживалися заходи щодо перевиховання їх у дусі марксизму (контроль здійснювався через нову систему управління ВУЗами); до тих же, хто не задовольняв ці вимоги,

застосовувалися репресії.

Більшовицька політика щодо інтелігенції характеризувалася винятковою технологічністю, що означало послідовне й системне використання всіх можливих засобів та інструментів для досягнення поставленої мети. Ця технологічність була зумовлена страхом перед українською інтелігенцією як носієм національно-визвольних тенденцій та примітивним переконанням, що у «соціалістичному казані» можна швидко переплавити людську масу й одержати небачений досі продукт – «нову людину». Зорієнтованість на досягнення максимального результату робила цю політику жорсткою й безкомпромісною [3, с. 193].

Тому не дивно, що будь-яка опозиційна позиція збоку інтелігенції розглядалася як контрреволюційна сила. «Ми є в передсмертній ситуації з нашим ворогом, – говорив В.Ленін, виступаючи на XVII Московській губернській конференції РКП(б) 13 березня 1920 року – хто не з нами, той проти нас». В.П. Затонський, у свою чергу, наголошував на тому, що малописьменний червоноармієць-комуніст несе ідейно набагато вищу культуру, ніж вишуканий український інтелігент старого покоління [1, с. 94]. Отже, більшовики інтелігенцію як «буржуазну силу» зараховували до тих, хто був «проти нас», її таврували, ганьбили, принижували, використовуючи для цього будь-які можливості.

Як результат – «Полювання на відьом», яке почалося на початку 20-х років ХХ століття, за принципом класового походження виштовхнуло на чужину або примусило замовкнути багатьох видатних представників української інтелігенції. В 1922 році радянськими властями була здійснена безпрецедентна акція по викоріненню інакомислення, встановленню духовного диктату партії над творчою інтелігенцією. Бажаючи позбутися політичних та ідеологічних опонентів, протягом лише вересня – грудня 1922 року за межі Росії було вислано близько 300 літераторів, філософів, істориків, публіцистів та інших «ідеологічно ворожих елементів» [2, с. 50]. Тепер настрої деяких з представників інтелігенції можна було охарактеризувати так: готові служити і не розмірковувати. [5, с. 9]. Однак, більшість залишилась незламною у своїх поглядах, що згодом призвело до поступового згорання політики українізації та переходу до більш жорстких методів боротьби з «інакомисленням»: масових репресій, що обрушились на суспільство (в першу чергу на національну інтелігенцію) та наростали поступово в міру зміцнення державної машини.

Отже, попри всі позитиви політика українізації суттєво не поліпшила становище української інтелігенції. Незважаючи на зміни в бік коренізації, методи контролю правлячого режиму не були змінені, а, навпаки, стали більш жорстокішими: репресивна машина набирала обертів.

Література:

1. Борисьонк О.Ю. Обговорення проблем українізації вищим партійним керівництвом у 1922 – 1923 рр. / О.Ю. Борисьонк // Український історичний журнал. – 2000. – №4. – С. 90-99
2. Дашкевич Я. Крах українізації 20-30-х рр.. Політика ошуканства чи провокація? /

- Я. Дашкевич // Україна вчора і нині: Нариси, виступи, есе. – К., 1993. – С. 48-51.
3. Харківська Л.Л. Українська інтелігенція Волині: пошук можелей та шляхів національної самоідентифікації (20-30-ті рр.) / Л.Л. Марківська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Випуск XI. Серія: історія. Збірник наукових праць за заг. ред. проф. П.С. Григорчука. – Вінниця, 2006. – С.189-193
  4. Політична історія України в 6 томах. Том 3 / Під ред. С.В. Кульчицького – К.: Генеза, 2003. – 564 с.
  5. Стрижак Є.М. Кадрове забезпечення середньої та вищої школи УРСР: Історичний досвід 1920 – 1930-х років: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 6.020302 / Є.М. Стрижак. – Черкаси, 2008. – 28 с.